

Pau Llonch: «L'etiqueta mateixa d'activista dibuixa un camp tan ampli que és impossible dialogar-hi críticament»

quaderndelesidees.press/pau-llonch-letiqueta-mateixa-dactivista-dibuixa-un-camp-tan-ampli-que-es-impossible-dialogar-hi-criticament/

September 10, 2016

Imatge: Pau Llonch en un taller de hip-hop.

No conec gaires persones capaces de discutir teòricament de l'alienació durant vint minuts i alhora d'exemplificar les seves reflexions teòriques amb situacions reals i viscudes, i pensades des d'un empirisme rigorós. Entrevisto Pau Llonch (militant de la PAH, MC i productor musical, tallerista, cara visible de la Crida per Sabadell en el temps d'una precampanya, entre altres coses) durant una hora perquè la vox populi l'ha designat com l'activista sabadellenc per antonomàsia. El trobo al Casal Independentista i Popular de Sabadell, Can Capablanca. D'entrada rebutja l'etiqueta, però després, sempre que haurà de fer referència a ell mateix, dirà «jo, com a activista...». Però la contradicció no està en ell, sinó en l'activisme.

«Activista» és una etiqueta que t'has posat o que t'han posat?

És una etiqueta amb la qual no em sento gaire còmode, però tampoc he intel·lectualitzat gaire el perquè. Així a priori, diria que no descriu gaire res. És una etiqueta buida. Activista, etimològicament, és algú que actua, i clar: hi ha tants agents a la societat que actuen per interessos tan diversos, que l'etiqueta acaba definint massa coses i per això no en defineix cap. Un calaix de sastre. No hi ha ningú que no sigui activista d'una manera o d'una altra.

Penso que, en menor mesura, passa el mateix amb el concepte d'anticapitalista, malgrat que aquest sí que el sento propi, que em defineix, perquè m'he construït —teòricament, socialment— en oposició a una forma de producció i de dominació que s'anomena capitalisme. Però fins i tot aquest concepte es queda com a mig camí, i només defineix una part de la proposta política que defensem. Aquesta indefinició respon a una lògica postmoderna, que expressa la dificultat de la militància per definir-se en termes més

explícits, més denotatius, més inequívocs. A l'esquerra avui li costa definir-se com a marxista, o com a llibertària, etcètera. Se li fa difícil posar-se etiquetes més definitòries, i s'han acabat imposant etiquetes més laxes.

Al final, crec que aquesta reflexió és important, perquè defineix una incapacitat que hem tingut a les darreres dècades. Una dificultat que potser va a menys, ara, però que ha marcat una etapa històrica: després de la caiguda del mur de Berlín, l'esquerra ha tingut moltes dificultats per tenir referents clars, i bàsicament s'ha definit «a la contra», però no ha tingut gaire capacitat d'articular una proposta integral, més enllà de la micropolítica resistencialista. Llavors, bé, em sento més còmode dient-me anticapitalista que activista, però sóc conscient que ni una ni l'altra són categories prou definitòries.

Entre el 15M i les Femen, és a dir entre una proposta que voreja la revolta o la revolució, i una que voreja el *guerilla marketing*, com veus tu el camp de l'activisme avui dia? Hi ha una lògica única darrere d'aquesta diversitat?

Repeteixo, l'etiqueta mateixa dibuixa un camp tan ampli que és impossible dialogar-hi críticament. Evidentment no opino el mateix de l'un i de l'altre, tampoc del moviment ecologista, de l'esquerra independentista, o de l'espai municipalista que es vertebrava entorn de propostes com els comuns. Són moviments polítics molt diferents i em costa identificar-hi un denominador comú. L'única cosa que ha unit durant molt de temps alguns d'aquests espais de lluita és una mena d'abandó: l'assumpció que el poder no està a l'abast de qualsevol moviment de transformació social, i que per tant els moviments el que han de fer és abordar problemàtiques microsocials, cada un des de la seva «gàbia», entenent que no es poden ja construir grans relats i grans alternatives que s'oposin al que és, bàsicament, la dictadura del capital.

La idea al darrere és que el desenvolupament del capital és una força inexorable, i que els moviments socials ens hem de contentar d'aturar les hemorràgies que provoca aquest desplegament, i plantejar microalternatives en aquests terrenys: des del feminisme, des del cooperativisme, des de l'ecologisme..., sense percebre la necessitat d'un marc comú a totes aquestes lluites juntes. Crec que aquesta situació no és el fruit d'una reflexió teòrica rigorosa i de pes, sinó més aviat d'una derrota política. Són les generacions que en les últimes dècades han assumit la inevitabilitat del capitalisme, però no perquè hi hagi hagut molts arguments per demostrar-la sinó després d'una derrota, o de múltiples derrotes històriques.

Imatge: Capitalism (creative commons).

O sigui que l'activisme seria el que queda de la protesta social després de la seva derrota ideològica contra el capitalisme? Abans érem revolucionaris, i ara som activistes perquè ha triomfat el relat capitalista?

No, jo ho veig des d'una perspectiva materialista: no és que el capitalisme hagi convençut de la seva hegemonia, sinó que realment ha practicat una ofensiva amb molta força en tots els àmbits de la nostra vida. No és una derrota intel·lectual: és que la proposició de l'esquerra de canviar les condicions econòmiques, polítiques i socials, ha topat amb una força inusitada, producte del treball social girat en contra dels que el fan possible —el capital— i amb unes institucions estatals i supranacionals al seu servei. Per exemple, amb aquest procés que també ha viscut Grècia, aquesta impotència descoberta amb Syriza: una conquesta del govern a escala nacional, però dins una escala supranacional que és més forta i imposa unes limitacions per ara insuperables. La Unió Europea és una forma d'estat, i és un condicionament molt important perquè les nostres propostes polítiques puguin o no tenir recorregut. I és un estat supranacional que no és contingentment capitalista i contingentment neoliberal, sinó que imposa estructuralment unes dinàmiques que no permeten, en l'actualitat, cap tipus de distribució de la riquesa, que no permeten cap tipus de política alternativa al que estableixen els cànons neoliberals, i per tant, sense una perspectiva nítidament anticapitalista, no hi ha marge per practicar polítiques alternatives si no sortim de l'àmbit institucional.

Quan dic que l'activisme reflecteix una certa impotència, doncs, no és per dir que ha cedit davant dels arguments, sinó això, que és el producte material d'un determinat procés de dominació. I crec que aquest procés porta indefectiblement a una conclusió, que és que la qüestió de l'estat segueix sent la qüestió essencial. Qui governa l'estat realment és una qüestió essencial.

Crec que això demostra, bàsicament, que no ens podem limitar a actuar en aquest espai de la micropolítica, o que s'autolimita a qüestions merament ideològiques o culturals. Hi ha una necessitat de reprendre el relat del poder. I repeteixo que en aquests moments, la qüestió del poder d'estat se situa també més enllà de l'estat nació.

És a dir: l'activisme quan vol sortir de la micropolítica se'n va a la conquesta de l'estat nació, i s'equivoca?

En part, sí. Com a comunista penso que és necessari conquerir el poder si volem transformar la societat, però també entenc que no es pot fer com s'havia plantejat al segle passat. En podria posar mil exemples, però agafem el 15M: a banda de totes les coses molt positives que aporta, és una mena de foc d'encenalls, una cosa molt lluent, però que al final, fent balanç a mitjà termini, s'ha materialitzat en poca cosa. Algú polemitzaria amb mi sobre això i s'enfadaria, adduint que ha capil·laritzat en molts moviments socials, però al final ha generat un certa impotència respecte a les possibilitats de modificar les condicions materials i polítiques en les quals vivim, a través de la mobilització. I això ha conduït l'activisme que va aparèixer en aquest moment cap a alternatives merament institucionals. Bàsicament, això és el que ha fet. Moltíssima gent que va aparèixer a les places per primera vegada: han acabat agafant la via de la institució, de la hipotètica transformació via exclusivament institucional. I això és vendre fum.

De l'experiment de Podemos el que els retrec no és —com fan molts sectors potser més llibertaris vinculats al 15M— que s'hagin plantejat la conquesta del poder. Jo els retrec la ingenuïtat d'haver pensat que la conquesta del poder té a veure només amb guanyar unes eleccions, quan el que es necessita és un sacseig molt més profund. Han construït tota la seva proposta política, que pivota teòricament al voltant de Laclau i Mouffe i tots aquests teòrics que entenen la política com un espai autònom de l'economia i de la realitat material, on tota la capacitat d'influència que tu hi pots tenir es juga bàsicament en si ets capaç de mobilitzar significants, paraules i conceptes. Per a mi això està desvinculat de les condicions materials que possibiliten qualsevol canvi polític en l'actual fase de reestructuració capitalista i en el si de la Unió Europea, i per tant sense una perspectiva nítidament anticapitalista que posi en qüestió la gestió pressupostària que diu, tant a Catalunya com a Grècia, que no hi ha alternativa i que tot són retallades. Sense entendre quines són les dinàmiques que això genera i sense fer pedagogia sobre aquestes dinàmiques, no hi ha marge, i generem impotència. I aquesta impotència dóna lloc a un desencís brutal, que obre autopistes a l'extrema dreta, i això és perillósíssim.

Imatge: Alienation and Dehumanization in Technological Society (domini public).

Parlant d'això: fa un parell o tres d'anys, et recordo presentant un rap antiracista a la Casa Duran, que havies fet amb nens de secundària en el marc del projecte Sabadell antirumors.

També. A part del tema de la música faig tallers antiracistes amb nanos, i treballem amb el rap, i una de les coses que els intento transmetre, i que m'adono que moltes vegades ni tan sols en tenen consciència, és aquest auge absolutament espectacular de les forces d'ultradreta a tots els països d'Europa. I no en són conscients. L'única cosa que els excusa és que l'estat espanyol gairebé seria l'excepció en aquesta dinàmica, per ara.

No veiem que el poder d'estat avui hagi escapat de l'estat nació. Per tant l'oposició es constitueix a una escala on el veritable poder ja no s'hi troba, i això crea un desencís que obre una autopista a l'extrema dreta. Diries que el vell concepte marxista d'alienació encara és vigent? I, després, diries que l'activisme és un intent de respondre a aquesta alienació?

Bé, anem per parts: primer m'agradaria dir que el concepte d'alienació [*per Marx*, «hom és alienat quan la finalitat, la motivació de les seves accions i en particular del seu treball li escapen del tot perquè un sistema de producció l'obliga a vendre el seu temps útil», *NdR*] ha sigut bastant deixat de banda per tot un corrent marxista «ortodox», i va ser titllat pejorativament d'humanista, poc realista, poc científic. Aquestes ortodòxies van conceptualitzar el capitalisme de forma barroera pensant que l'únic que el caracteritzava era la propietat privada dels mitjans de producció. I, per tant, només canviant la propietat, nacionalitzant i estatalitzant, el capitalisme desapareixia i no tindria opció de tornar a aparèixer, i fins i tot que les condicions socials de dominació, pròpies del capitalisme, desapareixien amb això. Però a l'Unió Soviètica no existia la propietat privada dels mitjans de producció i seguia havent-hi treball alienat.

Em retrobo més en una visió marxista heterodoxa, que per mi va de Lukács a Gramsci, a David Harvey en l'economia política, a l'escola crítica del valor, que diu que les formes de consciència alienada no tenen a veure només amb la propietat privada, sinó amb unes relacions socials molt més complexes, pròpies de tota economia mercantil capitalista, i amb el concepte central en Marx de treball abstracte.

L'alienació és un concepte que apunta que hi ha una veritable essència humana que es troba restringida, cohibida, que no s'expressa en el capitalisme, i per tant cal despertar un anhel per recuperar aquesta essència de la condició humana. I aquí, si vols sí, hi juga l'activisme, però hi juguen també moltes altres coses: la cultura, l'art, i molt especialment les activitats culturals o artístiques *col·lectives*. Ens donen una percepció subjectiva de més realització, de més felicitat, que d'alguna manera apropa cada un de nosaltres a un estat de consciència més desalienat.

Vull insistir que el procés de desalienació ha de ser pràctic i col·lectiu. Pensar en la cultura com en un mecanisme de realització individual de la persona, com una acumulació enciclopèdica del saber, prové d'una matriu neoliberal —o burgesa, més

aviat— i per a mi és una falsa alternativa. Jo no crec que tenir una cultura àmplia o elevada sigui desalienant: crec que les pràctiques polítiques i culturals col·lectives, que apunten cap a una superació de la dominació, cap a pràctiques solidàries, cap a una societat alternativa, són el que realment apunten a la desalienació i proporcionen més felicitat a la gent. Considero una pràctica molt més desalienant la PAH (Plataforma d’Afectats per la Hipoteca), on milito, que no pas escoltar un disc o enregistrar-lo.

Imatge: La Plataforma d’Afectats per les Hipoteques (PAH) de Sabadell, amb Pau Llonch (c @manelmarquez Twitter).

La PAH, una proposta cultural? Pots explicar-ho?

La PAH és primer una proposta de sobirania residencial, però també obre les portes a una comprensió més complexa, per part de les persones afectades, de com funciona la societat. I aquest procés de comprensió és la condició per plantejar propostes alternatives: un no pot superar les forces que l’opremeixen si no les coneix. És en aquest sentit que és desalienant, per començar. I per explicar en quin sentit això és *cultural*, necessito un altre concepte marxista que és el *fetixisme de la mercaderia*. La idea és que la dominació ideològica en una societat no només l’exerceixen agents del poder de forma deliberada, com ara els mitjans de comunicació, sinó que l’estructuració mateixa de la societat mercantil implica una dificultat per entendre què està passant, perquè la vinculació de les persones a través bàsicament de les mercaderies conforma un vel ideològic, que fa que vegis aparences però no l’essència del que està passant.

Doncs bé: un espai com la PAH evidencia que persones que arriben desfetes, deprimides, tristes, sense rumb, que han quedat tota la vida encotillades en el marc de la família nuclear heteropatriarcal i amb paràmetres de consum induïts pel capital i les seves necessitats d’expansió —i persones que arriben totalment deprimides també perquè es culpabilitzen de la seva situació—, arriben en el marc d’un col·lectiu i agafen una actitud molt més positiva. I manifesten —i pots demanar-ho a qualsevol, i també ho comparteixo jo com a activista— que estan vivint els millors moments de la seva vida! Persones de 40, 50 anys que et diuen «he conegut una cosa que no coneixia, fins ara estava tancat a casa —faig la típica simplificació però al final molts ho descriuen així—, estava mirant la tele, i no m’interrelacionava amb el meu entorn, no entenia per què passaven determinades coses, i ara mateix el meu panorama és radicalment diferent».

És en aquest sentit que crec que una pràctica desalienadora com la PAH és alhora una proposta cultural, i que la lluita institucional no ho és. Perquè la PAH ataca de front el fetitxisme dels diners, el fet que els diners medien en totes les relacions socials. La mercaderia fetitxista per antonomàsia són els diners: les persones no es relacionen entre elles com a tals, com a persones, sinó que ho fan com a propietàries d'alguna cosa, i els diners invisibilitzen les relacions de poder que hi ha per sota.

SÉBASTIEN BAUER

Sébastien Bauer

França, 1972. Membre del Consell de Redacció des del n°205. Director des del n°209. Professor associat a la Toulouse Business School, ha creat i coordina un programa de creació d'start-ups amb impacte social i mediambiental anomenat Social Innovation and Change. També ensenya filosofia i antropologia del management.

